

RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO ZÍSKÁNÍ SPECIALIZOVANÉ ZPŮSOBILOSTI

v oboru

DĚTSKÁ KLINICKÁ PSYCHOLOGIE

1. Cíl specializačního vzdělávání

Specializační vzdělávání v oboru dětská klinická psychologie je určeno pro klinické psychology. Jeho cílem je získání specializované způsobilosti osvojením specifických teoretických znalostí a praktických dovedností v oblasti prevence, diagnostiky a terapie dětí, umožňující samostatnou činnost specialisty - dětského klinického psychologa v ambulantní a lůžkové péči.

Za výkon povolání se považuje psychologická diagnostika, psychoterapie, rehabilitace psychických funkcí a systematická psychologická péče o děti všech věkových skupin se zdravotními nebo psychickými poruchami a riziky, školení ostatních zdravotnických pracovníků v oblasti klinické psychologie dětí a metodické řízení a organizace psychologické péče o děti.

2. Podmínky specializačního vzdělávání

2.1 Vstupní podmínky

Podmínkou pro zařazení do specializačního vzdělávání v oboru je získání specializované způsobilosti v oboru klinická psychologie.

2.2 Průběžné podmínky

Specializační vzdělávání se uskutečňuje při výkonu povolání formou celodenní přípravy v rozsahu odpovídajícím stanovené týdenní pracovní době.

V průběhu specializačního studia je nutný výkon zdravotnického povolání v příslušném oboru specializace minimálně 1 rok z období posledních 6 let v rozsahu minimálně poloviny stanovené týdenní pracovní doby nebo minimálně 2 roky výkonu povolání z období posledních 6 let v rozsahu minimálně pětiny stanovené týdenní pracovní doby od data přihlášení se k atestační zkoušce.

2.3 Výstupní podmínky

V průběhu vzdělávacího programu pro získání specializace musí účastník absolvovat:

a) **povinnou praxi v oboru** dětská klinická psychologie

24 měsíců na specializovaném dětském klinicko-psychologickém pracovišti, z toho nejméně 3 měsíce na dětském lůžkovém oddělení, event. jiném oddělení poskytujícím péči o děti a nejméně 3 měsíce v ambulantní praxi,

b) **doporučenou doplňkovou praxi**

3 měsíce na psychologickém pracovišti pro děti, které poskytuje své služby pacientům dětské psychiatrie (v rámci lůžkových pedopsychiatrických oddělení nebo ambulancí dětské psychiatrie),

3 měsíce na psychologickém pracovišti pro děti, které poskytuje své služby pacientům jiných lékařských oborů (pediatrie, praktičtí lékaři pro děti a dorost, dětská neurologie).

Doplňkovou praxi lze vykonat ve kterékoli fázi specializačního vzdělávání též formou odborných stáží, praxe se započítává do doby celkové praxe.

Účastník specializačního vzdělávání musí získat minimálně 75 kreditů ročně (za semestr specializačního vzdělávání se započítává 25 kreditů při splnění požadavků vymezených logbookem), získání 150 kreditů mu umožní přistoupit k atestační zkoušce.

c) **účast na vzdělávacích aktivitách**

povinná účast:

- specializační kurz před závěrečnou zkouškou – *2 dny* (6 kreditů),
- minimálně 6x ročně účast na supervizním semináři pořádaném akreditovaným pracovištěm (3 kredity za každou účast),
- povinný kurz *Neodkladná první pomoc* – *2 dny* (6 kreditů), pokud účastník vzdělávání tento seminář neabsolvoval v průběhu specializačního vzdělávání v klinické psychologii),
- povinný seminář *Základy zdravotnické legislativy* – *1 den* (3 kredity), pokud účastník vzdělávání tento seminář neabsolvoval v průběhu specializačního vzdělávání v klinické psychologii.

Počet kreditů je upraven v souladu s novelizovanou vyhl. č. 423/2004 Sb.

doporučená účast:

- zařazení do některého psychoterapeutického vzdělávacího programu akreditovaného pro zdravotnictví,
- certifikovaný kurz Psychologická vývojová diagnostika,
- certifikovaný kurz Užití Rorschachovy metody,

- další odborné akce pořádané IPVZ, AKP, Československou psychologickou společností aj.

Za doporučenou účast jsou přidělovány kredity podle příslušné vyhlášky.

3. Obsah specializačního vzdělávání

a) teoretické znalosti:

vedle znalostí a dovedností, získaných během základního specializačního vzdělávání v klinické psychologii, musí klinický psycholog rozšířit a prohloubit, případně nově získat, tyto teoretické znalosti:

z oboru dětské klinické psychologie

- *Psychologická diagnostika*
 - Detailní znalost konstrukce a interpretace vývojových škál N. Bayleyové a A. Gesella a dalších speciálních testů pro novorozenecký a kojenecký věk (NBAS; Faganovy testy; Piagetovské škály).
 - Podrobná znalost konstrukce, psychometrických charakteristik a interpretačních možností hlavních výkonových testů určených pro dětský věk (různé verze SB testu, WISC-III, SON a další komplexní inteligenční soubory; testy specifických schopností a didaktické testy).
 - Neuropsychologické metody a soubory pro dětský věk; pojetí současné vývojové neuropsychologie, aplikace neuropsychologických postupů v rané vývojové diagnostice; specifika diagnostiky dětí s kombinovaným postižením.
 - Podrobná znalost klinických dotazníků a projektivních metod pro děti všech věkových skupin – principy konstrukce, psychometrické parametry a specifika interpretace těchto metod u dětí v závislosti na věku (zejména Rorschachův test, varianty TAT určené pro dětský věk, kresebné projektivní zkoušky, scénotest a test světa). Vývojová a projektivní interpretace dětské hry, kresby a scénických technik.
 - Rodinná diagnostika – klinické a testové metody, analýza interakce, vedení rodinného rozhovoru. Metodologické aspekty rodinné diagnostiky.
- *Klinická vývojová psychologie*
 - Podrobná znalost vývojových teorií a jejich pojetí vývojové psychopatologie.
 - Vývojové odchylky a poruchy – etiologické hypotézy, vztah normálního a patologického vývoje; specifika kognitivního, emočního a sociálního vývoje dětí s různými zdravotními problémy nebo tělesným a smyslovým postižením.
 - Agresivita a násilí v dětství.
 - Vývoj pojetí nemoci a smrti u dětí, dětská suicidalita.
- *Psychopatologie*
 - Symptomatologie, syndromologie a nosologie psychických poruch u dětí, se zvláštním zřetelem k pojetí vývojové psychopatologie v různých teoretických směrech.

- Klinický obraz duševních poruch u dětí v závislosti na věku a vývojové úrovni, diferenciální diagnostika (pervazivní vývojové poruchy, specifické vývojové poruchy řeči, učení, motoriky a chování, úzkostné a emoční poruchy, poruchy chování; dětské psychózy; disharmonický vývoj osobnosti).
- Rodinná interakce a duševní zdraví, následky dysfunkční rodinné interakce, dětských traumat a zátěží.
- *Psychoterapie*
 - Teoretická znalost hlavních psychoterapeutických směrů - specifika uplatnění u dětí a dospívajících.
 - Individuální psychoterapie dětí v kojeneckém, batolecím, školním věku a v období dospívání (v rámci psychodynamických, behaviorálních, kognitivně behaviorálních a humanistických směrů). Techniky individuální psychoterapie dětí.
 - Skupinová psychoterapie dětí (věková omezení, indikace a limity; teoretické přístupy, techniky).
 - Rodinná terapie dětí a dospívajících (historický vývoj teorií rodinné terapie, současné směry; indikace a omezení).
 - Metody krizové intervence při práci s dětmi a jejich rodinami.
- *Psychologická problematika somatických onemocnění*
 - Psychické následky somatických onemocnění u dětí – zvláště onemocnění chronických a infaustních, vlivy individuální – vývojové, rodinné. Psychologické aspekty tělesných a smyslových defektů, charakteristiky vývoje dětí s tělesným nebo smyslovým postižením. Vnímání a diagnostika bolesti u dětí od kojeneckého věku, psychologie bolesti. Psychologické aspekty medicínských výkonů, možnosti psychologické přípravy na bolestivé zákroky a náročné lékařské výkony. Psychosomaticky založená onemocnění.
- *Etické otázky klinické psychologie*

Etické otázky psychodiagnostiky, psychoterapie a psychologického poradenství u dětí; problematika rodinného práva. Mlčenlivost v dětské klinické psychologické praxi, specifické problémy práv dětí a dospívajících, informovaný souhlas rodiny a dítěte.
- *Pedagogika a duševní hygiena*
 - Výchova dětí v rodině a mimo ni; náhradní rodinná péče a ústavní výchova, současná právní úprava. Děti ohrožené prostředím: týrané, zneužívané a deprivované dítě – diagnostické přístupy, možnosti prevence a terapie následků špatného zacházení s dítětem. Münchhausenův syndrom v zastoupení. Problematika posttraumatických stavů a následků katastrof v podmínkách rodiny a ústavní péče. Krizová centra, linky důvěry.
 - Výchova a vzdělávání dětí nemocných a dětí s postižením. Problematika integrace dětí s postižením do škol a společnosti; příprava na přechod do dospělosti.
 - Psychologické a pedagogické problémy hospitalizovaných dětí a dospívajících.

- Negativní sociální jevy v populaci dětí a dospívajících (závislosti na psychoaktivních látkách, patologické hráčství; delikvence mládeže – možnosti primární prevence, práce s rizikovými skupinami).

z ostatních oborů

- *Základní znalost dětské psychofarmakologie*
- *Somatologie*
Znalost základních fyziologických hodnot, norem tělesného růstu a pohlavního zrání. Podrobná znalost vývoje fyziologie a patofyziologie CNS a smyslových orgánů.
- *Orientace v klinických oborech medicíny*
Znalost základních koncepcí klinických oborů, pediatrie, dětské neurologie a dětské psychiatrie.

b) odborné praktické znalosti a dovednosti:

- *Psychodiagnostika*
Schopnost samostatné volby specifických diagnostických nástrojů a určení strategie vyšetření, dovednost administrace a interpretace psychodiagnostických technik určených pro děti a dospívající. Dovednost vedení diagnostického rozhovoru a pozorování s dětmi různých věkových skupin a jejich rodinami. Schopnost analyzovat diagnostický problém; řešit náročné diferenciatně diagnostické problémy, formulovat psychologický nálezný a navrhnout terapeutický a rehabilitační plán.
- *Vývojová diagnostika*
Diagnostika dětí s vývojovým postižením a kombinovanými vadami, s těžkými poruchami řeči, s autismem a poruchami psychotického okruhu; u dětí s vývojovou úrovní do 3 let věku. Diferenciatně diagnostika dětí s vážnými vývojovými nebo psychickými poruchami.
- *Neuropsychologická diagnostika dětí a dospívajících*
Použití speciálních neuropsychologických metod a baterií; neuropsychologický rozbor výsledků vývojových škál a dalších klinických diagnostických metod.
- *Psychoterapie*
Praktická znalost psychoterapeutického vedení dětí všech věkových skupin. Schopnost navázat kontakt s dětmi a jejich rodiči v krizových situacích, poskytnout jim oporu a nabídnout možnosti další odborné péče. Schopnost provádět systematickou léčebnou péči a dlouhodobé psychologické vedení dětských pacientů, včetně individuální a skupinové psychoterapie, pro níž získal kvalifikaci speciálním vzdáváním.

- *Klinicko-psychologické poradenství*
Schopnost posoudit z psychologického hlediska sociální, školní a výchovnou problematiku a poskytnout poradenskou péči v návaznosti na činnost dalších pracovníků ve zdravotnictví.
- *Rehabilitace*
Schopnost realizovat metody rehabilitace psychických funkcí u dětí, resp. celkové psychologické rehabilitace nemocných dětí a dětí s různými typy postižení. Schopnost zvolit optimální strategii, vytvořit komplexní plán a realizovat neuropsychologickou rehabilitaci dětí a dospívajících.
- *Reedukace*
Schopnost podílet se, případně vést reedukační činnost dětí od raného věku až do dospívání.

c) všeobecné požadavky:

- *Právní problematika ve zdravotnictví*
Správní problematika, organizace systému zdravotní péče. Zdravotnická legislativa, základní právní předpisy vztahující se k posudkové činnosti.
- *Základní sociálně-právní normy a školská legislativa*
Znalost organizace základního i speciálního školství. Sociální péče o děti v ČR, zákon o rodině. Ochrana práv dítěte.
- *Organizace a řízení*
Je schopen organizačně vést a plánovat provoz některého typu klinicko-psychologického zařízení pro děti nebo dětského centra a koordinovat jeho práci s ostatními zdravotnickými pracovišti a poskytovat jim konsiliární služby. Zvládá spolupráci se školami, pedopsychologickými poradnami, orgány sociální péče a veřejnými institucemi. Má osvojeny základní pedagogické dovednosti a dokáže se aktivně podílet na výuce klinických psychologů, lékařů a ošetrovatelského personálu a školit klinické psychology v oboru dětská klinická psychologie.

d) seznam požadovaných výkonů (logbook):

Uchazeč o atestační zkoušku z oboru dětská klinická psychologie musí předložit seznam pacientů, u nichž byly provedeny tyto výkony:

- psychopatologický nález - popis pacienta ve věku 0 - 18 let, jeho vzezření a chování, popis jeho rozumových funkcí, emotivity, motoriky, vůle apod. terminologií obecné psychopatologie; *5 vyšetření*
- klinické či výzkumné posouzení spontánní nebo strukturované hry dítěte nebo posouzení kvality rodinné interakce; *5 vyšetření*

- komplexní vyšetření dítěte od 0 do 3 let věku, obsaženo musí být posouzení vývojové úrovně a hodnocení vývojového profilu (Gesell, Bayleyová, Mnichovská vývojová diagnostika); hodnocení rodinných vztahů na základě přímého pozorování interakce; hodnocení osobnostních / temperamentových charakteristik dítěte; *5 vyšetření*
(alespoň 1 vyšetření musí být prezentováno a obhájeno na supervizním semináři)
- komplexní vyšetření dítěte od 3 do 6 let věku, obsaženo musí být posouzení vývojové úrovně nebo vyšetření inteligence u dětí do 6 let věku s využitím globální vývojové škály (Gesell, Bayleyová, Mnichovská vývojová diagnostika) nebo globálního inteligenčního souboru pro předškolní věk (SB-IV, TM-SB, K-ABC, McCarthy); hodnocení rodinných vztahů na základě přímého pozorování interakce a/nebo alespoň 2 klinických metod (kresebné metody, scénotest, projektivní rozhovor, varianty TAT, event. Bene-Anthony); hodnocení osobnostních charakteristik dítěte; *5 vyšetření*
(alespoň 1 vyšetření musí být prezentováno a obhájeno na supervizním semináři)
- komplexní vyšetření dětí školního věku (7 - 13 let) obsahující hodnocení schopností (s využitím globální individuální intelektové baterie a testů či škál speciálních schopností), osobnosti a rodinných vztahů (včetně diagnostického rozhovoru/hry s dítětem a rozhovoru s rodiči), k diagnostice osobnosti musí být použit ROR nebo varianta TAT a projektivní rozhovor; *5 vyšetření*
(alespoň 1 vyšetření musí být prezentováno a obhájeno na supervizním semináři)
- komplexní vyšetření dospívajících (13 - 18 let) obsahující kompletní vyšetření kognitivních schopností (s využitím WISC a WAIS-R a testů speciálních schopností) a osobnosti (včetně diagnostického rozhovoru, projektivních metod a alespoň jedné metody dotazníkové); *5 vyšetření*
(alespoň 1 vyšetření musí být prezentováno a obhájeno na supervizním semináři)
- komplexní vyšetření (psychické funkce, intelekt, paměť, pozornost, osobnost, rodinné vztahy atd.) v rámci diferenciální diagnostiky. Věk 0 - 18 let; *20 vyšetření*
- psychoterapie individuální, event. krizová intervence nebo individuální klinické poradenství (věk 0 - 18 let) nejméně v rozsahu 5 hodin v rozmezí minimálně 3 měsíců; *20 pacientů*
- návrh komplexního léčebného nebo rehabilitačního programu, včetně návrhu školního zařazení či speciálně pedagogické péče; *20 pacientů*
- rodinné klinicko-psychologické poradenské vedení nebo rodinná terapie; *20 sezení*

4. Hodnocení specializačního vzdělávání

a) průběžné hodnocení školitelem:

- do průkazu odbornosti průběžné dokumentování praxe během přípravy a záznam všech absolvovaných školicích akcí, zejména povinných; záznamy a hodnocení školitelem jsou prováděny pravidelně v šestiměsíčních intervalech.

b) předpoklad přístupu k atestační zkoušce:

- absolvování povinných školicích akcí – záznam v průkazu odbornosti,
- splnění požadovaných výkonů (logbook potvrzený školitelem), obhájení předepsaných diagnostických případů,
- vypracování kazuistiky.

5. Charakteristika činností

Dětský klinický psycholog po absolvování specializačního vzdělávání má odborné schopnosti, znalosti a dovednosti, které jej opravňují poskytovat specializovanou psychologickou péči dětem všech věkových kategoriích ve všech typech zdravotnických zařízení, ve státním i nestátním sektoru. Pracuje na samostatném pracovišti klinické psychologie nebo ve zdravotnickém týmu určitého lékařského oboru, je připraven organizačně řídit a plánovat provoz klinicko-psychologického zařízení. Je seznámen se zásadami poskytování zdravotní péče. Ve své činnosti vychází ze svých odborných znalostí a dovedností a z etických zásad psychologické péče.

Kromě odborných činností klinického psychologa s dětmi i dospělými (*podle § 22 zákona č. 96/2004 Sb.*) je způsobilý samostatně poskytovat i specializované klinicko-psychologické výkony ve zdravotní péči o děti, zejména:

- specializovanou klinickou psychologickou diagnostiku dětí a dospívajících, včetně dětí do 3 let věku a dětí s těžkým vývojovým nebo kombinovaným postižením a dětí s vážnými psychickými poruchami (infantilní autismus, pervazivní vývojové poruchy a poruchy psychotického okruhu);
- diferenciální diagnostiku dětí s vážnými psychickými nebo vývojovými poruchami v rámci klinické praxe a činnosti posudkové;
- specializované psychoterapeutické vedení a základní psychoterapeutickou péči o děti všech věkových skupin; případně systematickou psychoterapii na základě získané specifické psychoterapeutické kvalifikace;
- systematické dlouhodobé psychologické vedení dětí a dospívajících se zdravotním ohrožením, vývojovými poruchami, poruchami adaptace i dalšími psychopatologickými syndromy;
- neodkladnou specializovanou péči v případě psychických krizí a traumat u dětí a dospívajících;

- specializované dětské klinické poradenství, popřípadě rehabilitační či reedukační psychologické postupy v rámci zdravotní péče o děti a dospívající;
- konsiliární, dispenzární a posudkovou činnost (zejména v oborech pediatrie, dětské neurologie, rehabilitace, dětské psychiatrie; logopedie);
- prevenci, zejména v rámci výchovy a osvěty, včetně prevence psychologických problémů zdravotnických pracovníků a prevence negativních sociálních jevů ohrožujících zdravý vývoj dítěte;
- metodické řízení a organizaci psychologické péče o děti, samostatné vedení a organizaci práce specializovaných klinicko-psychologických pracovišť pro děti a dětských center;
- vzdělávání ostatních zdravotnických pracovníků v oboru dětské klinické psychologie.

Do doby získání specializované způsobilosti (atestační zkoušky) vykonává klinický psycholog uvedené specializované činnosti pouze pod odborným dohledem školitele.

Dále je oprávněn k provádění činností zdravotnického pracovníka v souladu s § 3, odst. 1, 2 a § 22 zákona č. 96/2004 Sb.

6. Seznam doporučené literatury

1. BAŠTECKÁ, B., GOLDMANN, P.: *Základy klinické psychologie*. Portál, Praha, 2003.
2. DSM IV
3. DUNOVSKÝ, J., DYTRICH, Z., MATĚJČEK, Z.: *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Grada, Praha, 1995.
4. HORT, V., HRDLIČKA, M., KOCOURKOVÁ, J., MALÁ, E.: *Dětská a adolescentní psychiatrie*. Portál, Praha, 2000.
5. KRATOCHVÍL, S.: *Základy psychoterapie*. Portál, Praha, 1997.
6. LANGMEIER, J., a kol.: *Dětská psychoterapie*. Portál, Praha, 2000.
7. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D.: *Vývojová psychologie*. Grada, Praha, 1998.
8. MATĚJČEK, Z.: *Praxe dětského psychologického poradenství*. SPN, Praha, 1991.
9. *MKN 10 Duševní poruchy a poruchy chování*. SZO Ženeva, Psychiatrické centrum Praha, 1992.
10. PIAGET, J., INHELDEROVÁ, B.: *Psychologie dítěte*. Portál, Praha, 2000.
11. PREISS, M.: *Klinická neuropsychologie*. Portál, Praha, 1998.
12. Psychodiagnostické metody: (viz seznam).
13. ŘÍČAN, P., KREJČÍŘOVÁ, D.: *Dětská klinická psychologie*. 3. vyd. Grada, Praha, 1997.
14. ŘÍČAN, P., ŽENATÝ, J.: *K teorii a praxi projektivních technik*. Bratislava, 1987.
15. ŘÍČAN, P.: *Klinický psychologický nález*. Bratislava, 1979.
16. SMOLÍK, P.: *Duševní a behaviorální poruchy*. Max Maxdorf, Praha, 1996.
17. SVOBODA, M., KREJČÍŘOVÁ, D., VÁGNEROVÁ, M.: *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. Portál, Praha, 2001.
18. VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie*. Portál, Praha, 2000.

19. VANÍČKOVÁ, E., PROVAZNÍK, K., HADJ-MOUSSOVÁ, Z., SPILKOVÁ, J.: *Sexuální násilí na dětech*. Portál, Praha, 2000.
20. VODÁČKOVÁ, D.: *Krizová intervence*. Portál, Praha, 2002.
21. ZVOLSKÝ, P.: *Obecná psychiatrie*. Karolinum, Praha, 1997.
22. ZVOLSKÝ, P.: *Speciální psychiatrie*. Karolinum, Praha, 1997.

Časopisy

Československá psychologie

Psychologia a patopsychologia diet'at'a

Česká a slovenská psychiatrie